

VÕRU INSTITUUDI ARENGUKAVA 2017–2021

VÕRU INSTITUUDI ARENGUKAVA 2017–2021

SISSEJUHATUS

Võru Instituut on 1995. aastal Kultuuriministeeriumi juurde loodud teadus- ja arendusasutus. Instituudis on alates 2015. aastast kaks osakonda: teadus- ja arendusosakond ning muuseumiosakond. Instituudi administratsioon ning teadus- ja arendusosakond asuvad Võru linnas aadressil Tartu tn 48. Muuseumiosakonna moodustavad Vana-Võromaa riigimuseumid (Põlva Talurahvamuseum, Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuseum, Mõniste Talurahvamuseum ja Vana-Võromaa Kultuurikoda), mis tegutsevad oma ajaloolistes asupaikades.

Instituudi tegevus on keskendunud Vana-Võromaale, see toetab ning arendab võrokeste keelt ja kultuuri.

MÕISTED

Vana-Võromaa ehk ajalooline Võrumaa koosneb kaheksast osast: Karula, Hargla, Urvaste, Rõuge, Kanepi, Põlva, Rāpina ja Vastseliina kihelkonnast. Need kihelkonnad on põline võru keele ala, mis on olnud üks haldusüksus alates selle moodustamisest 1783. aastal kuni 1920. aastani. Nii hõlmab ajalooline Võrumaa praeguste Võru, Põlva, Valga ja Tartu maakondade osi, samuti väiksemaid alasid Põhja-Lätis.

Võro kultuuriruum on seotud inimestega ja nende mõttemaailmaga. See on määratud inimestega, kes ise kannavad võru keelt ja kultuuri, aga ka nendega, kes selle vastu huvi tunnevad, olemata ise keele kõnelejad ega kultuuri kandjad. Vana-Võromaa põlise rahvakultuuri kujunemisel mängisid olulist rolli kaugus keskustest ning sidemed ida- ja lõunapoolsete aladega, kuid erinevalt Eesti muudest piirkondadest on põliskultuur säilinud siin suhteliselt elujõulisena.

Võru keel on vana lõunaeesti hõimukeele üks järeltulija ja suhteliselt laialt kasutatav vaatamata sellele, et Eestis seda ametlikult eraldi keeleks ei tunnistata. Pragune võru keele õiguslik staatus on mitmetimõistetav. Rahvusvaheliselt on võru keel (ISO 639-3 standardi järgi keelekood *vro*) tunnustatud iseseisva keelena eesti keele (ISO 639-3 järgi *ekk*) kõrval, mis mõlemad kuuluvad eesti makrokeele alla (ISO 639-1 järgi *et* ja ISO 639-2 järgi *est*)¹. Eesti keeleseaduses ei ole praegu mõistet *piirkonnakeel*, küll on aga mõiste *eesti keele piirkondlik erikuju*. Keeleseaduse kohaselt riik toetab eesti keele piirkondlike erikujude kaitset, kasutamist ja arendamist². Võro keele kõnelejad ise nimetavad oma keelepruuki võro või võru keeleks.

Võrokesed, kes reeglina on võru-eesti kakskeelsed, ei pea ennast vähemuseks ega eraldi rahvuseks, vaid eestlasteks, Eesti enamusrahvuse hulka kuulujateks. Kohaliku identiteedi tasandil peetakse ennast võrokesteks ja peamine võro identiteedi tunnus on võru keel.

Võru keele oskajaid on 2011.a rahvaloenduse andmetel 74 500.

Võrokeste kultuur on tugevalt seotud maaelulaadiga, keelt ning kombestikku on edasi antud põlvest põlve nii peredes kui külakogukonnas. Vana-Võromaal on tänu põlisisastuse püsimisele elujõulised paljud oskused ja teadmised, mis on võrokestele omased. Püsiv ja

1

<http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=vro>

2 Keeleseadus, RT I, 18.03.2011, 1

jätkuv on suitsusaunatava, aga ka inimese eluringi ning loodusvarade kasutamise seotud oskused, uskumused ja kombestik.

MISSIOON

Võru Instituudi tegevuse põhieesmärk on edendada teadus- ja arendustegevust eelkõige ajaloolisele Võrumaale eriomastes küsimustes, keskendudes keelelise ja kultuurilise eripära uurimisele, selle elujõulisuse hoidmisele ning kohaliku kultuuripärandi tutvustamisele.

VISIOON

Igapäevase ja süsteemse tegevusega aitab Võru Instituut kaasa ja suunab eripärase keelelise ja kultuurilise keskkonna hoidmist ja laiendamist Vana-Võromaal. Võru instituut on kujunenud keskseks organisatsiooniks piirkonna kultuuripärandi uurimisel, edendamisel ja esitlemisel. Instituudi tegevuste mõjul on laienenud kohaliku keele ja kultuuripärandi kasutusala, Vana-Võromaa on Eestis tuntud ja mainekas pärandkultuuri piirkond.

Teadus- ja arendustegevus aitab kaasa paikkonna elanike väärtushinnangute kujunemisele ja põliskultuuri järjepidevusele. Vana-Võromaa inimesed tunnevad end seotuna võru keele ja kultuuriruumiga, peavad kodukanti tähtsaks ning soovivad panustada oma kodukandi heaks.

Teadusuuringutega antakse uusi teadmisi võru keele muutumise ja taandumise või taastumise dünaamika kohta, sõnavara- ja grammatikauuringute baasilt on loodud interaktiivseid võru keele veebirakendusi, sõnaraamatuid ja õppematerjale.

Koolituse, nõustamise, kirjastamise ja ürituste abil on kasvanud noorte hulk, kes väärtustavad oma kodukandi keelt ja kultuuritavasid.

Vastavalt oludele rakendatakse sobivaid praktikaid ning süsteeme keele ja kultuuri edasiandmiseks lastele väljaspool kodu (keelepessa-lastetead, võrukeelsete ainetundide lisandumine koolides).

Vana-Võromaa muuseumide väljapanekutes ning programmides on esile toodud paikkonna eripära; esitletakse, tutvustatakse ning õpetatakse piirkonna ajalugu, kultuuripärandit ning kultuurilugu. Muuseumite kogusid on täiendatud Vana-Võromaa kultuuriloo osas.

Paikkonna mainekujundus tugineb suures osas piirkonna keelele ja kultuuritraditsioonidele. Ettevõtjad oskavad piirkonna omapärast keelt ja kultuuri kasutada oma firma mainekujunduses ja tootearenduses.

Võrokeste kogukond tunnetab hoolimata toimunud haldusmuutustest ennast ühise kultuuriruumi osana ja teeb omavahel koostööd.

VÄÄRTUSED

Unikaalsus. Võru Instituut on ainuke asutus, mis on keskendunud võru keele ja Vana-Võromaa kultuuri uurimisele, arendamisele ja tutvustamisele.

Professionaalsus ja usaldusväärsus. Piirkondlike keelte uurimises, sh teadustöös ja koostöös kogukonnaga on Võru Instituudil arvestatav teadmiste ja kogemuste pagas. See on suurem ning detailsem kui Eesti teistes sarnastes asutustes. Instituut jagab oma kogemusi ka teistele põliskultuuri piirkondadele nii Eestis kui mujal. Instituut on autoriteet Vana-Võromaa piirkondliku keele- ja kultuuritraditsioonide järjepidevuse hoidmisel ja arendamisel. Instituudis tehtavad uuringud on aluseks arendustööle. Oma töö tulemusi tutvustatakse

regulaarselt aastaraamatus *Võro Instituudi Toimõndusõq*, mujal teadusajakirjanduses ning konverentsidel.

Avatus. Võru Instituut algatab ning korraldab valdkondlikke ettevõtmisi, tehes koostööd erinevate organisatsioonide, kogukondade ja isikutega, kes seisavad võru keele ja laiemalt kultuuri säilitamise ja arendamise eest. Võru Instituudi kogutud, analüüsid ja publitseeritud teadmised ja muu kogemus on kogukonna kasutuses. Instituut arvestab oma töös kogukonna vajadustega. Instituut on avatud kogu Eestile ning ka välismaalastele, tutvustades ning esitledes piirkonna kultuuripärandit Vana-Võromaa muuseumide kaudu.

TUGEVUSED

- Põhimäärusega sätestatud ülesannete täitmiseks on olemas minimaalne vajalik töötajaskond. Enamik Instituudi töötajatest on ise võru keelekeskkonnast pärit ja valdavad seda keelt.
- Võru Instituudil on edukas teaduspõhine koostöö partnerorganisatsioonidega (Eesti Keele Instituut, Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Rahva Muuseum, Tartu Ülikool, sh Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriringute keskus, Teaduste Akadeemia Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, Tallinna Ülikool jt).
- Rahvusvahelised kontaktid võimaldavad vahetada kogemusi ning teadmisi teiste riikide teadusasutustega ja uurijatega (Helsingi, Petroskoi ja Tromsø ülikool, Friisi Akadeemia jt)
- Toimuvad iga-aastased rahvusvahelised konverentsid või seminarid koostöös Tartu ülikooliga.
- Teadusajakirjal *Võro Instituudi Toimõndusõq* on rahvusvaheline kolleegium, kõik teadusartiklid retsenseeritakse.
- Arendustegevuse kolm põhisuunda (koolitus- ja nõustamine, kirjastamine ja ürituste korraldamine) on omavahel tihedalt põimunud.
- Kogukonnasisest kultuuriinfot vahendatakse *Ummamuudu* listi, instituudi kodulehe ning sotsiaalmeedia kaudu.
- Arendustegevuses on üks olulisi partnereid MTÜ Võro Selts VKKF, mis koondab võru keele ja kultuuri edendamise huvides tegutsevaid eraisikuid ning mille põhieesmärgid kattuvad instituudi omadega. Võro Selts VKKF annab välja võrukeelset ajalehte *Uma Leht*, mille kaudu jõuab info Võru instituudi tegemistest suurema osani Vana-Võromaa rahvast (ca 32 000 lugejat). Seltsiga koos korraldatav võrukeelne laulupidu *Uma Pido* (ca 8000 osalejat) on tugevdanud võrokekseks olemise tunnet .
- Instituudil on laialdane koostöövõrgustik üle Vana-Võromaa: kohalikud omavalitsused ja nende liidud Põlva ja Võru maakonnas, Võrumaa Arenguagentuur, Põlvamaa Arenduskeskus, piirkonna partnerluskogud, maavalitsuste kultuuri, hariduse ja arendusspetsialistid, kultuuripärandit vääripärandit vääripärandavad ettevõtjad ja nende ühendused, erinevad kodanikuühendused ja lokaalsete kogukondade eestkõnelejad.

STRATEEGILISED LÄHTEALUSED

1. Vabariigi Valitsuse määrus nr 111. 14. märtsist 1995 – Võru Instituudi asutamine, põhikirja kinnitamine
2. Vabariigi Valitsuse määrus nr 203. 22. septembrist 1998 – Võru Instituudi põhimääruse kinnitamine, 14. märtsil 1995 kinnitatud põhikirja kehtetuks tunnistamine

3. Haridusministri käskkiri nr 192. 1. oktoobrist 1998 – teadus- ja arendusasutuse Võru Instituut registreerimine
4. Võru Instituudi põhimäärus, kinnitatud kultuuriministri määrusega nr. 10 4. detsembrist 2014
5. Teadus- ja arendustegevuse korralduse seadus
6. Keeleseadus
7. Muuseumiseadus
8. Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020
9. Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2017–2020
10. Eesti keele arengukava 2011–2017
11. Vana Võrumaa kultuuriprogramm 2014–2017
12. Võru maakonna arengustrateegia 2014 -2025
13. Põlva maakonna arengukava 2015–2020
14. Kagu Eesti tegevuskava 2015–2020
15. UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioon
16. UNESCO ohustatud keelte programm
17. Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikud õppekavad

TEADUS-JA ARENDUSOSAKONNA ARENGUKAVA 2017–2021

OLUKORD 2016. AASTAL

Võru Instituudi teadus- ja arendusosakond tegeleb rahvusteaduste alla liigitatava uurimis- ja arendustööga, mille eesmärgid on suunatud Vana-Võromaa kultuuriruumi ja keeleruumi arengule. **Teadusuuringud** kuuluvad instituudi loomisest alates grammatika-, sõnavara-, koha- ja isikunimevaldkondadesse ning sotsiolingvistiliste uuringute suunda. Osakonnas töötavad teadustöökjaks vajaliku akadeemilise kraadiga teadurid.

Arendustegevus jaguneb kolmeks alameetmeks: koolitus- ja nõustamistegevus, kirjastamistegevus ning ürituste korraldamine. Valdkonnaga tegelevad projektijuhid ning vastavalt vajadusele osalevad projektides ka teadurid ja spetsialistid. Koolitus- ja nõustamistegevuses ning ürituste korraldamises osaleb ka muuseumiosakond.

LÄHIAJA RÕHUASETUSED

Teaduse suunal jätkub töö nii vanapärase kui ka tänapäevase võru keele kogumise ja uurimisega. Keeleuuringute rakendustena luuakse võru keelele kaasaegseid keeletehnoloogia lahendusi, keeleõppevahendeid ning interaktiivseid keeleõppe süsteeme. Uuritakse võru ja teisi läänemeresoome koha- ning isikunimesid. Kavas on laiendada uurimisvaldkonda etnoloogia ja folkloristika suundadesse, et rakendada vaimse pärandi kaitse konventsiooni eesmärgi, mis toetaks võru keele ja kultuuri kogukonna elujõudu. Vana-Võromaa vaimse kultuuripärandi sõnastamine ja uurimine aitab mõtestada ning väestada paikkonna põliseid kultuuritavasid. Etnoloogia ja folkloristika valdkonna teadustulemusi rakendatakse ennekõike muuseumiosakonna tegevustes, aga ka laiemalt kogu kultuuriruumi hüveks tehtavas arendustöös.

Võru Instituut otsib võimalusi tihendada rahvusvahelist koostööd Euroopa mitmekeelsete kogukondadega, Euroopa piirkonnakeelte uurijatega ja uurimisasutustega, samuti jätkatakse koostööd läänemeresoome teiste keelte ja kultuuride uurijatega.

Arendustegevuse suunal jätkatakse tööd võru keele põlvkondliku järjepidevuse püsimiseks. Tegutsatakse selle nimel, et võro kultuuriruumi koolides ja lasteaedades kasutataks võru keelt ja kultuuri õppetöös senisest laiemalt. Selleks antakse välja õppe- ja infomaterjale ning korraldatakse erinevaid ettevõtmisi hariduse valdkonna sihtgruppidele. Lisaks tehakse võru keelt ja kultuuri tutvustavaid muuseumitunde. Laiendatakse võru keele kasutusvaldkondi: luuakse võrukeelset meediat, võro kirjavara ja virtuaalrakendusi, korraldatakse võrukeelseid ettevõtmisi. Kultuurilise eripära võimaluste rakendamiseks ettevõtluse edendamisel taotleb instituut riigilt Vana-Võromaa piirkonna regionaalarengu programmi loomist. Koostöös kohalike omavalitsuste, erinevate organisatsioonide ja kogukondade esindajatega on instituut valmis juhtima programmi sisuliste tegevuste rakendamist.

EESMÄRGID JA TEGEVUSED

1. EESMÄRK: Võru keele ja kultuuri edasikestmist toetab selle järjepidev kogumine, uurimine ja tutvustamine.

1. MEEDE. Keeleteaduslikud uuringud, nendega seotud tegevused ja rakendused

1.1. Korpuslingvistika ja keeletehnoloogia

- Keelekorpuse täiendamine keeleuuringute eesmärgil (kirja- ja kõnekeele grammatika ja keelemuutuste uurimine jm) ning võru ja seto keelele keeletehnoloogilise toe arendamisel (automaatpoolitus, õigekirjakorrektor, automaattõlge, kõnetuvastus- ja -süntees jm).
- Suulise keele korpust täiendatakse võru- ja setokeelsete argivestluste ning meedia salvestustega. Jätkatakse varasemate ülesvõtete valikulist digitaliseerimist koostöös TÜ ja teiste asutustega.
- Kirjaliku keele korpust ja eesti-võru paralleelkorpust täiendatakse ilu-, ajakirjandus- ja teiste tekstidega.
- Arendatakse tehniliselt edasi võru-eesti-võru sõnaraamatu internetiversiooni, sidudes sellega erinevad võru keelekorpused ja luues sõnaraamatusse uusi kvaliteetseid helinäiteid.

1.2. Leksikograafia ja leksikoloogia

- Täiendatakse uute sõnaartiklitega võru-eesti-võru sõnaraamatu internetiverisooni, valmistudes ühtlasi võru-eesti ja eesti-võru sõnaraamatu uute täiendatud väljaannete koostamiseks.
- Käivitatakse uurijatele mõeldud võru-soome-inglise sõnaraamatu koostamine.
- Leksikoloogiline uurimine keskendub lähiajal maastikusõnadele.

1.3. Onomastika ja nimekorraldus

- Sotsioononastika uurimustes keskendutakse koha- ja hüüdnimedele 20. saj II poole Võrumaal.
- Täiendatakse kohanimeandmebaasi ja arendatakse selle internetiversiooni.
- Koostöös Helsingi ja Petroskoi ülikooliga koostatakse läänemeresoome kohanimeatlast.

1.4. Grammatika ja foneetika

- Jätkuvalt uuritakse võru keele grammatikat ja foneetikat.
- Grammatikauuringute rakendusena valmib võru keele grammatikaõpik.

1.5. Fraseoloogia

- Kogutakse täiendavalt võrukeelset fraseoloogiat, selleks töötatakse läbi võrukeelseid tekste.

1.6. Sotsiolingvistika ja keelesotsioloogia

- Jätkuvad keelekasutuse ja keelekasutust mõjutavate asjaolude (*enesehinnanguline* keelekasutus, väärtuste, hoiakute, ideoloogiate) sotsiaalteaduslikud uuringud.
- Uuritakse võrdleva kordusuuringuna Vana-Võromaa elanikkonna hinnanguid võru keelele ning keelekasutusele.
- Koostöös teiste keeleuurijatega algatatakse mikrotasandi sotsiolingvistika valdkonnas tänapäevaste keelemuutuste uurimise suund.

1.7. Uute uurijate kaasamine

- Koostöös Tartu ja Tallinna ülikooliga ning Tallinna Tehnikaülikooliga pakutakse välja bakalaureuse- ja magistriõppe tasemel üliõpilasuuringuste ja praktikumide teemasid ja juhendamist.

2. MEEDE Kirjandusteaduse, folkloristika ja etnoloogiaga seotud tegevused

2.1. Kirjandus

- Antakse välja võru kirjanduslugu "Võru kirjanduse kujunemislugu" nii trüki- kui digiversioonis.
- Koostatakse võrukeelseid valik- ja koondkogusid ning antoloogiaid.
- Valmistatakse ette võru kirjandust käsitlevate artiklikogumike kirjastamist.

2.2. Folkloristika ja etnoloogia (võimalusel)

- Instituudi tegevuse eesmärkidest tulenevalt on vajadus luua folkloristika ja etnoloogia valdkondades uurimispädevus.
- Uurimissuuna rakendamiseks on kavandatud koostada ülevaade seni väheuuritud vaimse pärandi valdkondadest võro kultuuripärandi osas ning koostöös muuseumiosakonnaga koostada pikemaajaline uurimisplaan.
- Kohalikel traditsioonidel põhineva toidutootmise arendamiseks väike-ettevõtluses vajab uurimist toidu kasvatamise ja töötlemisega seotud kombestik.
- Käsitööettevõtluse arendamisel vajavad käsitöölised tavade tundmist ning teadmisi. Kavandatud on välitööd olemasolevate meistrite pärandi uurimiseks esmajärjekorras tekstiili töötlemise ja puutöö-tavade valdkondades.
- Vana-Võromaa rahvarõivaste teemalise rakendusliku andmebaasi täiendamiseks oleks vajalik muuseumifondid läbi uurida, koondada materjali Vana-Võromaa rahvarõivaraamatu koostamiseks.
- Vajadus oleks suitsusaunatavade täiendavaks uurimiseks (pärimuse kogumine saunatavade kohta, sh saunas ravimine, sauna kõrvalkasutus, sauna kütmise tavad jms).

3. MEEDE Teadusuuringute tulemuste tutvustamine ja levitamine

- Koostöös Tartu Ülikooliga korraldatakse iga-aastaselt kas läänemeresoome rahvusvahelisi teaduskonverentse või kitsama eriala seminare instituudi uurimisvaldkondades.
- Osaletakse nii kuulajate kui ettekandjatena Eestis ja mujal toimuvatel teaduskonverentsidel.
- Avaldatakse teadusartikleid rahvusvahelistes eelretsenseeritavates väljaannetes.
- Avaldatakse populaarteaduslikke kirjutisi erinevates väljaannetes.
- Jätkatakse ajakirja *Võro Instituudi Toimõndusõq* välja andmist. Kord aastas ilmuva põhinumbri kõrval antakse võimalusel välja temaatilisi erinumbreid.

2. EESMÄRK Mitmekülgne hariduslik tegevus võru keelt väärtustavate hoiakute kujundamisel on piirkonna kultuuriruumi arenguks oluline ja vajalik.

1. MEEDE Võru keele ja omakultuuri õpetamisega seotud tegevused üldhariduskoolides

1.1. Võrukeelse õppetöö toetamine üldhariduskoolides

- Korraldatakse koolides võru keele ja kultuuri õpetamist koostöös Haridus- ja Teadusministeeriumiga.
- Nõustatakse ning aidatakse võru keele, kirjanduse ja kultuuriloo võrukeelsete tundide andmist.
- Luuakse tänapäevaseid metoodilisi materjale, vastavalt vajadusele koostatakse võru keeles õpetatavate ainete näidisainekavasid.
- Antakse välja omakultuuri hindava kooli/lasteaia/kultuuriasutuse tunnustust *Hindätiidmise avvuhind*.

1.2. Õpetajate täienduskoolitus

- Korraldatakse täiendusõpet, et soodustada võru keele ja kultuuri lõimimist erinevatesse õppeainetesse (ajalugu, muusika, kirjandus, loodus- ja tööõpetus jt).
- Täiendusõppe metoodika kujundatakse välja koostöös Tartu ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriringi keskuse, Tallinna Ülikooli, Keelekümbleskeskuse ja teiste partneritega.

2. MEEDE Võru keele ja omakultuuri õpetamisega seotud tegevused lasteaedades

- Jätkatakse olemasolevate keelepesade toetamist ning julgustatakse uute või mitmepäevaste keelekümblesmeetodil töötavate võrukeelsete lasteaia- või lastehoiurühmade avamist Vana-Võromaa lasteaedades.
- Jätkub regulaarne keelepesaõpetajate täiendõpe, et saavutada ja kindlustada võrukeelne keskkond keelepesarühmades.
- Lasteaiaõpetajatele korraldatakse regulaarselt võru keele kursusi.
- Algatatakse ja toetatakse läbinisti võrukeelsete lasteaedade või mängurühmade (keelepesade) ja nende jätkuks võru-eesti kakskeelsete ja võru keele kallakuga koolide kavandamist ja loomist mõnede olemasolevate koolide/lasteaedade baasil.

3. MEEDE Täiskasvanuharidusega seotud tegevused

- Huvilistele võru keele kursuste läbiviimine nii algajate kui edasijõudnute tasemel.
- Kavas on algatada koostöös kõrgkoolidega preemiakonkurss võru keele ja kultuuri teemalistele üliõpilastöödele.

4. MEEDE Keele- ja kohanimenõustamise ning tõlkimisega seotud tegevused

- Osaletakse Vabariigi Valitsuse kohanimenõukogu töös ja toetatakse kohanimenõukogu nimekorralduslikke algatusi.
- Antakse jooksvalt keele- ja kohanimealast nõu.
- Mahukamaid tõlketöid võru keelde võetakse ette eraldi kokkulepete alusel.
- Instituudi kodulehele luuakse keelenõu rubriik („võrokene soovitab“, „uued sõnad“, „eksitussõnastik“ jne).

3. EESMÄRK Võru Instituut on tunnustatud ja usaldusväärne asutus, arvestatav ja oodatud koostööpartner Vana-Võromaa omavalitsustele ja teistele organisatsioonidele

1. MEEDE Organisatsioonide arendustegevuse nõustamine

Osaletakse instituudi tegevuspiirkonna omavalitsuste ja erinevate organisatsioonide koostööprojektides, arengunõukogudes ja -seminaridel, arengudokumentide koostamisel.

2. MEEDE Erinevate kohalike sihtrühmade koostööprojektidega seotud tegevused

Vana-Võromaa keele ja kultuuriga seotud oluliste arendusprojektide algatusi arutatakse kogukonnaga ümarlaudadel *Võrokõisi tsõõriklaud*, mida koordineerib Võru Instituut.

3. MEEDE Uma programmi loomine ja töösse rakendamine

Kultuurilise eripära võimaluste rakendamiseks Vana-Võromaa piirkonna majanduselus taotleb instituut Vana-Võromaa piirkonna regionaalarengu programmi (Uma programm) loomist. Programmi eesmärk on tugevdada kohalikku omapära kasutamist Vana-Võromaa ettevõtluskeskkonnas, et võro kultuuri kandjatel ning selle kultuuri juurtega inimestel oleks võimalik oma kultuuriruumis väärikalt elada ja oma teadmised-oskused järeltulevatele põlvkondadele edasi anda. Võrokeste tsõõriklaud on volitanud Võru Instituuti programmi ellukutsumist korraldama ja selleks sisulisi ettevalmistusi tegema. Programmi käivituses on instituut valmis juhtima programmi sisuliste tegevuste toimumist.

4. EESMÄRK Võru keel ja kultuur on kuuldav ja nähtav

1. MEEDE Kirjastamistegevus

1.1. Ilukirjandus

Jätkatakse võrukeelsete luule- ja proosaraamatute (sh tõlkekirjanduse) väljaandmist.

1.2. Lastekirjandus

- Antakse välja võrukeelset lastekirjandust, sh tõlkeid.
- Soodustatakse võrukeelse lastekirjanduse pealekasvu *Mino Võromaa* loomingukonkursi korraldamise ja väljapaistvate tekstide avaldamisega.
- Koostöös SA Kultuurilehega antakse välja lasteajakirja *Täheke* võrukeelseid numbreid.

1.3. Õppekirjandus, sõnaraamatud, teadusväljaanded

- Antakse välja võrukeelset õppematerjali nii paberkandjatel kui elektroonilisena.
- Jätkatakse võru sõnaraamatute ning võru keelt ja kultuuri, aga ka laiemalt humanitaarvaldkonda puudutavate teadusväljaannete kirjastamist.

1.4. Muud trükised ja audiovisuaalsed väljaanded

- Antakse välja ja jagatakse võrukeelseid lastelauluplaate Võru ja Põlva haiglates sündinud laste vanematele.
- Koostatakse ja jagatakse võru keele kasutamist soodustavaid infomaterjale ja meeneid.

2. MEEDE Kultuurisündmuste korraldamine

- Koostöös Võro Seltsiga VKKF korraldatakse 2018. aastal V võrukeelne laulu- ja rahvapidu *Uma Pido* ja planeeritakse järgnevaid.

- Koordineeritakse võrukeelsete kultuurisündmuste korraldamist või aidatakse sellele kaasa (festivalid, võrukeelne teater, kontserdid, näitused, konkursid jm).
- Jätkatakse laste ja noorte kirjatööde võistluse *Mino Võromaa*, Artur Adsoni luulevõistluse ja võru keele nädala korraldamisega.

3. MEEDE Teavitamine

- Jätkatakse võru keele ja kultuuri teemalise *Ummamuudu* infolisti haldamist ja teavitustegevust sotsiaalmeedias.
- Tutvustatakse meedias võru keele ja kultuuriga seotud teemasid (suitsusaunakombestik, rahvarõivad, söögikultuur, käsitöö jne).
- Tehakse koostööd võrukeelse sisu osas erinevate meediaorganisatsioonidega (Uma Leht, ERR jne).
- Võru keele nädala sündmuste kaudu tõstetakse võru keele mainet nii võrokeste kogukonnas kui laiemalt.
- Tehakse koostööd teiste asutuste ja organisatsioonidega, kes soovivad om väljaannetes või toodetel kasutada võru keelt.

Võru Instituudi Muuseumiosakonna arengukava aastateks 2017-2021

SISSEJUHATUS

Muuseumid on ühiskonna ja selle arengu teenistuses alaliselt tegutsevad kultuuri- ja haridusasutused, mis ei taotle majanduslikku kasumit, mis on üldsusele avatud ning mille ülesanne on koguda, säilitada, uurida ning vahendada inimese ja tema elukeskkonnaga seotud vaimset ja materiaalselt kultuuripärandit hariduslikel, teaduslikel ja elamuslikel eesmärkidel.

Võru Instituudil on teadusnõukogu, mis on kinnitatud 17. novembril 2015. a kultuuriministri käskkirjaga nr 218. Võru Instituut töötab 3. 12. 2014 vastu võetud põhimääruse alusel. Võru Instituudi muuseumiosakonna muuseumid on: Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum, Mõniste Talurahvamuuseum, Vana-Võromaa kultuurikoda ja Põlva Talurahvamuuseum.

Käesolev dokument tutvustab nelja muuseumi arengusuundi. Muuseumide üldised tegevused on kajastatud kõigi kohta ühiselt, iga muuseumi eripära on tema arengukavana eraldi.

MISSIOON

Vana-Võromaa muuseumide ühississiooniks on koguda, säilitada ja tutvustada piirkonna ajaloolist pärimust nii, et nelja muuseumi kogud annaks mitmekülgse ja võimalikult täieliku ülevaate Vana-Võromaa kultuuriloost.

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi missiooniks on rahvusliku liikumise suurkuju, arsti, kirjaniku, rahvuseepose „Kalevipoeg“ looja Fr. R. Kreutzwaldi elu, tegevuse, loomingu ja tema ajastuga seonduva materjali kogumine, säilitamine, uurimine ja eksponeerimine eesmärgiga tagada eesti kultuuripärandi säilimine, mis on aluseks rahvuslikule identiteedile.

Mõniste Talurahvamuuseumi missiooniks on olla Eesti-Läti piiriala Vana-Võromaa lõunaosa talurahvakultuuri vahendaja, põhisuunaks talurahva elu-olu ja majanduse ajalugu, kitsama suunana selles piiriala talurahvakaubandus.

Põlva Talurahvamuuseum on looduskaunis keskkonnas asuv ainulaadse arhitektuuripärandiga vabaõhumuuseum, mis kajastab maarahva elu-olu vanal Liivimaal ja praeguses Põlva maakonnas. Muuseumi hoonete hulgas on algupärane külakool (muuseumi esimene hoone) ja erilise tähelepanu all on hariduse andmise ajalugu Lõuna-Eestis.

Vana-Võromaa Kultuurikoda

Vana-Võromaa kultuurikoda on kultuuri-, haridus- ja mäluasutus, mis katab oma kogudega kogu ajaloolise Võromaa. Kultuurikoda on ajaloolise Võromaa ehk Vana-Võromaa kultuuriloo ja -pärandi koguja, säilitaja, uurija ja vahendaja.

VISIOON

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum on mitmefunktsionaalne, arenev kultuuriasutus, kus kirjaniku, arsti ja Võru linnakodaniku kodumiljöö võimaldab tunda õppida 19. sajandi olmelist linnakeskkonda ning samal ajal tutvuda Kreutzwaldi kui eesti kultuurilugu oluliselt mõjutanud looja vaimse pärandiga. Selleks on külastaja käsutuses

heatasemeline ja sisukas püsiekspositsioon. Mitmesuguste ürituste ja väljapanekute kaudu interpreteeritakse erinevaid meetodeid ja kaasaegseid eksponeerimisvõimalusi kasutades Kreutzwaldi tekste, tema elu ja ka tänapäevaga seonduvat ainet.

Mõniste Talurahvamuseumi visioon on saada Lõuna-Eesti piiriala talurahva majanduse ajaloo säilitamise ja tutvustamise tugikeskuseks õppeasutustele, teadusasutustele ja piirkonna ajaloo huvilistele.

Põlva Talurahvamuseum on Põlva kihelkonna ja Põhja-Võromaa vaimsuse ja traditsioonide kandja ajaloopärandit vahendav edukas kultuuri ja hariduskeskus, loodustsäästva eluviisi propageerija.

Püsiekspositsioon tutvustab maarahva eluolu, koolikorraldust ja omavalitsuste kujunemist. Selle baasil on välja kujundatud muuseumipedagoogika, näitustegevus ning rahvatraditsioonidel baseeruvate ürituse korraldamine. Pakutavad haridusprogrammid toetavad elukestvat õpet, täiskasvanute haridust, koolide õppetegevust ja on kooliprogrammi lahutamatu osa.

Vana-Võromaa kultuurikoda on kultuuri-, haridus- ja mäluasutus, mis katab oma kogudega kogu ajaloolise Võromaa. Kultuurikoda on ajaloolise Võromaa ehk Vana-Võromaa kultuuriloo ja -pärandi koguja, säilitaja, uurija ja vahendaja.

SEOS STRATEEGILISTE ARENGUDOKUMENTIDEGA

Strateegilised arengudokumendid, millest oma tegevustes lähtub ning millele arengukava toetub:

- **Kultuuripoliitika põhialused on** dokument, mis annab suunised Eesti kultuuri arendamiseks aastatel 2014–2020.
Dokument sätestab muuseumide arengusuunad aastani 2020.
Muuseumide eesmärk on kujuneda kaasaja ootustele ja vajadustele vastavateks mäluasutusteks, mis siinse kultuuripärandi kogumise, hoidmise ja uurimise kõrval panustavad haridustegevusse ning on samas elamuste pakkujateks nii kodu- kui ka välismaistele külastajatele, kasvatades seeläbi Eesti kui kultuuriturismi sihtpunkti populaarsust.
- **Kultuuriministeeriumi valitsemisala arengukava 2016-2020**
 1. Muuseumide tegevuskeskkondade ning ekspositsioonide uuendamine tõstab muuseumide võimekust teenida omatulu, mis omakorda võimaldab pakkuda külastajatele mitmekesisemat näituste ning sündmuste programmi ning aidata järele neid tegevusi (muuseumikogude hoidmine ning läbitöötamine), milleta muuseumi toimimine tervikuna ei ole jätkusuutlik.
 2. Kuna muuseumikogude säilitamine nõuab üha rohkem ressursi, siis on oluline juba kogutu kriitiline ülevaatamine, edaspidine mõistlik ja mõtestatud kogumistegevus ning suurem koostöö muuseumide vahel.
 3. Aina suurenevas konkrentsis kultuuriturul on oluline hoida muuseumide positiivset ning muudest kultuuriasutustes eristuvat kuvandit, populariseerida valdkonda ning kujundada ühiskonna väärtushinnanguid kultuuripärandi suhtes laiemalt. Sellele aitavad muu hulgas kaasa Eesti muuseumide aastaauhindade konkurss ning muuseumiöö. Eriti oluline on toetada laste ja kooliõpilaste muuseumikülastusi, et tekitada neis varakult muuseumide külastamise harjumus. Muuseumikogude digimine ning e-teenuste loomine võimaldab laiendada osasaajate ringi, samuti loob see uusi võimalusi kultuuripärandi kogumisel ja säilitamisel.

4. Muuseumitöötajate järelkasvu probleemide lahendamiseks tuleb järjepidevalt toetada täiendkoolitusi ning suurendada muuseumide palgafondi, et hoida muuseumitöötajate palgad tööturul konkurentsivõimelised

- **Kagu Eesti tegevuskava 2015-2020.**

Eesmärgiks on piirkonna loodusliku ja kultuuripärandi eripära parem kasutamine. Kagu-Eesti puhul tuuakse esile suuremat vajadust toetada piirkondade omanäolisust rõhutavaid tegevusalasid ja kohaturundust, et veelgi tugevdada piirkonna turismipotentsiaali ning kultuuripärandi eripära kasutuselevõtt.

- **Põlva maakonna arengukava 2015-2020**

Põlva maakonnas tegutseb viis suuremat muuseumi sh. Põlva Talurahvamuuseum. Puhas, rahulik ja looduslähedane elukeskond., mis annab võimaluse ka naabruses olevatel keskustel ja ettevõtetel luua Postitee äärsete muuseumite külastajatele vajalikke teenuseid.

- **Võru Maakonna Arengustrateegia 2014-2025**

- **Võru Linna Arengukava**

Arengukava ei käsitle muuseumi eelisarendatava objektina, sest muuseum ei kuulu Võru linnale, vaid on riiklik objekt kultuuriministeriumi haldusalas, kuid rõhutab vajadust kaasa aidata Võru muuseumide nüüdisajastamisele.

- **Kõlleste valla Arengukava 2014-2018**

Põlva Talurahvamuuseum Karilatsis on kujunenud tähtsaks Kagu Eesti kultuuri kandjaks ja hoidjaks on laiendanud oma tegevust vabaõhumuuseumina ning arendanud pakutavat kultuuri programmi.

- **Lõuna Eesti Turismi arengukava aastani 2020**

Lõuna Eesti pakub kultuurielamusi läbi ehedate ja säilinud kultuuriväärtuste, eksponeeritud ajaloo (sh muuseumid) traditsiooniliste ürituste (festivalid, mainesündmused) ning eripäraste külastusobjektide.

- **Eesti Keele Arengukava 2011-2017**

Meede 8 eesti keele piirkondlike erikujude arendamine Eestis

- **Mõniste valla arengukava 2016-2025**

Mõniste Muuseumi tegevuse eesmärk on tagada Eesti kultuurile olulise, Lõuna-Eesti talupojakultuuri käsitleva, ainese kogumine ja säilitamine nii, et see oleks kättesaadav ja kasutatav nii praegu kui ka tulevikus.

- **Võru Instituudi muuseumiosakonna muuseumikogude korralduse- ja kogumispõhimõtted** (muuseumiosakonna juhataja käskkiri nr 3-m 27.03.2015)

Reguleerib ja tutvustab muuseumide kogude ja kogumisega seonduvaid küsimusi.

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuseum

Sissejuhatus ja üldosa

Missioon

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseumi missiooniks on rahvusliku liikumise suurkuju, arsti, kirjaniku, rahvuseepose „Kalevipoeg“ looja dr. Fr. R. Kreutzwaldi elu, tegevuse, loomingu ja tema ajastuga seonduva materjali kogumine, säilitamine, uurimine ja eksponeerimine eesmärgiga tagada eesti kultuuripärandi säilimine, mis on aluseks rahvuslikule identiteedile.

Visioon

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuseum on mitmefunktsionaalne, arenev kultuuriasutus, kus kirjaniku, arsti ja Võru linnakodaniku kodumiljöö võimaldab tundma õppida 19. sajandi olmelist linnakeskkonda ning samal ajal tutvuda Kreutzwaldi kui eesti kultuurilugu oluliselt mõjutanud looja vaimse pärandiga. Selleks on külastaja käsutuses heatasemelin ja, sisukas püsiekspositsioon. Mitmesuguste ürituste ja väljapanekute kaudu interpreteeritakse erinevaid meetodeid ja kaasaegseid eksponeerimisvõimalusi kasutades Kreutzwaldi tekste, tema elu ja ka tänapäevaga seonduvat ainet.

Kajastus teistes arengukavades

Võru linna arengukava aastani 2027

Arengukava ei käsitle muuseumi eelisarendatava objektina, sest muuseum ei kuulu Võru linnale, vaid on riiklik objekt kultuuriministeeriumi haldusalas, kuid rõhutab vajadust kaasa aidata Võru muuseumide nüüdisajastamisele.

Hetkeolukord 2016. aastal

Põhiandmete ülevaade:

Asukoht Võru linn.

Suurus – krundi pindala 5431 m², hoonetealune pindala 722 m². Muuseumi kasutada on kokku 817 m² pinda. Ekspositsioon hõlmab 528 m². Krundil 10 erinevat hoonet ja rajatist: 7 hoonet, lehtla, kaev ja tara.

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuseum on vanim Eestis kirjanikule pühendatud isikumuuseum, mida iseloomustab unikaalne memoriaalne kogu, mis sisaldab kirjaniku ja tema perega seotud ajastu esemeid; täiuslik, Kreutzwaldiga seonduvat materjali koondav muuseumikogu. Muuseum toimib kui emotsionaalset kogemust ja eakohast loometegevust pakkuv haridusasutus ja atraktiivne kultuuriturismi asutus.

Muuseumi hooned ja rajatised

1. **Peamaja.** Kreutzwaldi elumaja (ehitatud 1793.a). Puithoone, keskküte, kivikatus, vesi puudub. Rahuldavas korras. Keskküttesüsteem vajab kapitaalremonti, elektrisüsteem uuendamist.
 2. **Kõrvalhoone.** Kreutzwaldi ajal 1-korruseline, teine korrus lisatud 20. saj. algul. Puumaja, keskküte, eterniitkatus, tsentraalne vesi ja kanalisatsioon. Rahuldavas korras. Küttesüsteem ja elektrisüsteem vajab kaasajastamist.
 3. **Kelder.** 18. saj. Kiviehitus, laastukatus, elekter. Heas korras.
 4. **Saun.** 18. saj. Puitehitus, kivikatus, puuküte. Elekter ja tsentraalne vesi puuduvad. Rahuldavas korras.
 5. **Ait.** 18. saj. Puitehitus, kivikatus, tsentraalne vesi puudub. Rahuldavas korras, keskküttesüsteem ja elektrisüsteem vajab kaasajastamist.
 6. **Tõllakuur.** Taastatud vanade fotode järgi 1980. aastate lõpul toimunud remondi ajal. Puitehitus, kivikatus, elekter. Vesi ja keskküte puuduvad, mitteköetav. Heas korras.
 7. **Majandushoone.** Ehitatud uue hoonena naaberkrundile 1994. Heas korras. Puitvoodriga plokkehitis, keskküte, tsentraalne vesi (lokaalne kanalisatsioon). Keskküttesüsteem vajab remonti.
 8. **Lehtla.** Ehitatud 1990. aastatel. Kergehitus (puit, tõrvapappkatus), heas korras.
 9. **Kaev.** Puitrajatis, rahuldavas korras.
 10. **Tara ja väravad.** Puitrajatised, rahuldavas korras.
- Kõik hooned ja rajatised vajavad üldist jälgimist, väikevigade pidevat parandamist.

Personal:

Juhataja, koguhoidja, tegevusjuht, järelvaataja-kassapidaja, järelvaataja, aednik.

Hoidlate olukord, eksponeerimise põhimõtted.

Suur osa museaalidest on eksponeeritud. Ekspositsioon on valdavas osas interjööri (peamaja, saun, tõllakuur), seda täiendab kronoloogiline osa (Kreutzwaldi elu - kahekordse hoone esimesel korrusel) ja temaatiline osa (tõlked ja kunst), etnograafiline väljapanek (tõllakuuri hoone üks ruum). Aida üks ruum on kasutusele võetud ajutiste näituste jaoks. Hoidlapinda 22 m², siin säilitatakse arhiivmaterjale ja tekstiile. Foto- ja kunstikogu hoidla on Vana-Võromaa kultuurikojas.

SWOT analüüs

Muuseumi tugevused

- Usaldusväärse rahvusliku identiteedi hoidjana tuntud nii Eestis kui ka välismaal.
- Täiuslik kreutzwaldiana ja unikaalne memoriaalne kogu.
- Kogud on kättesaadavad MuIS-is.
- Kreutzwaldiana hea kajastus ja kättesaadavus internetis:
- Kreutzwaldi sajand / Eesti kultuurilooline veeb (kreutzwald.kirmus.ee)
- Kõiki vanuseastmeid hõlmavad pedagoogilised programmid.
- Kogemustega töötajad, oma ala entusiastid.
- Hea koostöö Võru linna haridus- ja kultuuriasutustega.
- Tulemuslik koostöö nii näituste kui ka ühisprojektide osas EKMÜ-ga.

- Läbi pakutavate teenuste on külastajatel ka ise võimalik tegelda loometegevusega.
- Tasuta teenuste pakkumine.

Muuseumi nõrkused

- Kirjanduslik püsiekspositsioon vajab uuendamist (kaasajastamist).
- Puudub pind ajutistele näitustele (kasutatakse ekspositsioonipinda aidas, üks ruum).
- Hooned ja ruumid vajavad pidevat hooldust.
- Vananenud elektisüsteem ei võimalda kasutada kaasaegseid tehnilisi vahendeid.
- Olemasolev küttesüsteem on väheefektiivne.
- Nõrk turundustegevus.

Keskkonna võimalused

- Ainuke kirjanikumuseum Kagu-Eestis;
- Kogukonna kaasahaaramine ürituste (folkloorifestival, linnapäevad, teemapäevad) ettevalmistamisele ja läbiviimisele toob muuseumile uusi sõpru ja toetajaid.
- Kasvab täiskasvanud õppijate osakaal (TÕN-i nädala üritused, tööharjutajad, puudega inimesed).
- Koolide ja lasteaedade õppekava võimaldab jätkata edukat koostööd.
- Aktiivselt tegutsev EKMÜ toetab näitusetegevust, ühisüritusi ning erialaseid koolitusi.

Keskkonna ohud

- Elanikkonna vähenemine.
- Väheneb muuseumitundides osalevate kooliõpilaste arv.
- Muudatused ühiskonna väärtushinnangutes ja kultuuritarbimisharjumustes.
- Muuseumil puudub parkla turismibussidele.
- Loodusõnnetused ja vandalism.

EESMÄRGID JA TEGEVUSED

EESMÄRK 1. Muuseumikogu on temaatiliselt täiuslik, hästi korrastatud ja uurijatele kättesaadav internetis.

Möödik:

- Aastaks 2018 on kõik muuseumikogud sisestatud MuIS-i ID tasemel.
- Kogutakse muuseumi teemast lähtuvat materjali, arvestades senise kogu terviklikkust ja muuseumis läbiviidavaid haridusprogramme.
- Kogud on digiteeritud.
- Kogude hoiutingimused on paranenud.

Jätkuvad tegevused:

- Kogude korrashoid ja analüüs.
- Haridusprogrammide läbi viimiseks vajalike trükiste hankimine koostöös Võrumaa Keskraamatukoguga.
- Kogude digiteerimine.
- Plaanikohased korralised inventuurid.

Uued algatused:

- Muuseum osaleb digihoidla projektis. Digiteeritud kogud on hoiul digihoidlas.
- Vana-Võromaa kirjanike loometegevusega seotud materjalide kogumine.

EESMÄRK 2. Kreutzwaldi memoriaalmuuseum on traditsioonilistel väärtustel põhinev, sisuka, atraktiivse ja tehniliselt heatasemelise ekspositsiooniga külastajasõbralik mälu- ja kultuuriasutus.

Mõõdikud:

- Külastajate arv on kasvanud.
- Välja on töötatud ja ellu viidud uued pedagoogilised programmid.
- Eksponeeritakse vähemalt üks ajutine näitus aastas.
- Muuseumil on vähemalt kaks kogukonda haaravat tunnusüritust aastas.

Jätkuvad tegevused:

- Ekspositsiooni pidev hooldus ja täiendamine.
- Ajutiste näituste koostamine ja eksponeerimine.
- Pedagoogilistel programmidel põhinevate muuseumitundide läbiviimine.
- Ühisürituste korraldamine lasteaedade, koolide ja kirjanike muuseumidega.
- Töötajate enesetäiendamine.

Uued algatused:

- Audiogiidi rakendamine.
- EKMÜ-ga veebinäituste koostamine.
- Eksklusiivtrükiste koostamine ja väljaandmine.
- Materjali kogumine „Kalevipoja“ kui rahvusliku tüviteksti kajastumise lugejaskonnas: Eesti Vabariik 100. Mina ja „Kalevipoeg“.
- Antakse välja Vana-Võromaa muuseumi tutvustav trükis.

EESMÄRK 3. Seoses muuseumis läbi viidavate haridusprogrammidega on võimalik omandada rahvuslikku identiteeti toetavaid traditsioonilisi kästiõvõtteid, arendades mitmekülgset loometegevust.

Mõõdikud:

- Kasvanud on loometegevusse kaasatud inimeste arv.
- Muuseumi külastavad ja töötubades osalevad sihtrühmad on mitmekesisunud.
- Kasvanud ja aktiveerunud on koostöö kogukonnaga, erinevate institutsioonidega.
- Korraldatakse vähemalt üks näitus aastas.

Jätkuvad tegevused:

Töötubade tegevus on seotud Kreutzwaldi loominguga interpreteerimisega või muuseumis eksponeeritud ajutise näitusega.

- Valmistatakse ja hangitakse tegevust võimaldavaid töövahendeid.
- Viiakse läbi õppepäevi lasteaedadele, koolidele ja täiskasvanutele.

- Jagatakse teemakohast pädevat informatsiooni kõigile huvilistele.

Uued algatused:

- Avatakse raamatute köitetuba.
- Koostatud on neli uut tegevusprogrammi erinevatele sihtrühmadele.

Muuseumi töötoas on võimalik valmistada ise unikaalne meene või see tellida vastavalt näidisele meistrilt.

Mõniste Talurahvamuseum

Väärtused

1. Mõniste Talurahvamuseum on ainus talupojakultuuri koguv ja säilitav muuseum Eesti – Läti piirialal kus säilitatakse, uuritakse ja eksponeeritakse erinevate kultuuride ja keelte kokkupuuteala materiaalsed ja vaimset pärandit.
2. Muuseumil on ülevaatlikud, Eesti-Läti piiriala talumajapidamise erinevaid tahke ja ajajärke tutvustavad kogud.
3. Muuseumi kogud on täies ulatuses teaduslikult kirjeldatud, muuseumist saadav teave on usaldusväärne, museoloogilist kompetentsi usaldatakse.
4. Muuseumi maine on hea.
5. Muuseum on kodanikualgatuse korras tekkinud, sellest johtuvalt on muuseumil väga tugev side kohaliku kogukonnaga.
6. Oma praktilise tegevuse õppepäevadega on muuseumil pikaajalised kogemused ajaloolise järjepidevuse hoidmisel põlvkondade vahel.

Hetkeolukord 2016. aastal

Hooned ja rajatised.

Muuseum on vabaõhumuuseumlik, üldpinda 6265 m², sh ekspositsioonipinda 317 m² ja hoidlapinda 19 m².

- **Rehielamu**, ehitatud 1879. aastal. Rehielamute vanemasse tüüpi kuuluv hoone.
- **Suitsusaun**, ehitatud 1867. aastal. Eesruumita, lahtise kerise ja seinas oleva suitsuavaga saun on tüüpiline Hargla kihelkonnas 19. sajandil ehitatud saun.
- **Ait**, ehitatud 1895. aastal. Kõrgetele nurgakividele ehitatud kaheruumiline, ilma väljaulatuva aidamademe ja katusega nn. läti tüüpi ait.
- **Mansardkorrusega taluelamu**, ehitatud 1926. aastal. Hoone on ehitatud külakaupluseks, esimesel korrusel olid kaupluseruumid, teisel kaupmehe eluruumid.
- **Kuur**, ehitatud 1929. aastal. Kuur ehitatud kaupluse laoruumiks ja puukuuriks, hiljem ümber ehitatud muuseumi avafondihooneks ja puukuuriks.
- **Ait**, ehitatud 1936. aastal. Puhasnurgaga, tahatud palkidest, etteulatava katuseviilu ja mademega, tüüpiline 20. sajandi alguse taluait.
- **Õppehoone**, ümber ehitatud asunikumajapidamise elamust aastatel 1995-2000.
- **Õppehoone kuur**, asunikumajapidamise kuur.
 - Hoone halvas seisukorras, varisemisohhtlik, kuid ainuke suuremahuliste esemete hoidmise panipaik.
- **Õppehoone suitsusaun**, ehitatud 20. saj. alguses.

Nendest ekspositsiooniruumid:

- 19. sajandi taluhoonetes on eksponeeritud ajajärgule ja hoonele vastav sisustus.
- 20. sajandi taluhoonetes on eksponeeritud sellel ajajärgul kasutusel olnud esemed – talumööbel, majapidamistarbed, tööriistad, hobutöövahendid ja rakmed ja talutekstiil. Peahoones on eksponeeritud suur külapillide kogu.
- Avafondihoidla hoonetes, aidas ja kuuris, on eksponeeritud erinevate külaseppade töövahendid, transpordivahendid ja suuremõõtmrlised taluesemed.

Nendest hoidlad:

- Muuseumi peahoone fondihoidlas asuvad ajaloolise ja etnograafilise kogu väikesemõõtmelised esemed, zooloogiakogu, geoloogiakogu ja arheoloogiakogu.
- Vana-Võromaa Kultuurikoja fondihoidlates asuvad arhiivmaterjalide kogu, fotokogu, kunstikogu, numismaatiliste esemete kogu, relva- ja väärismetallist esemete kogu.
- Uue aida lakas asub puuesemete hoidla.
- Õppehoone kuuris asub suuremõõtmeliste esemete hoidla.

Mõniste Talurahvamuseumi kogud

Muuseumikogu suurus seisuga 01.01.2016 on **12 928 museaali**, teaduslikult kirjeldatud 12802, eksponeeritud 1406 ja digitaliseeritud 10867. Muuseumikogu on formeerunud rangelt lähipiirkonna ajalugu tutvustavatest, talurahva ajalugu tutvustavatest museaalidest, piirdudes Vana-Võromaa lõunaosa ja Eesti-Läti piirialaga.

Senised uurimiseemad

- aastatel 1950-1990 koostatud uurimused, silmapaistvatest inimestest, hoonetest, kultuurimälestistest, kooli, rahvamaja ja majandusettevõtete ajaloost.
- aastatel 1990-1916 koostatud uurimused Mõniste mõisate, vabadussõja, Eesti vabariigi algusaastate majanduse ja kultuurielu kohta.

Jätkuvad uurimisteemad

- Lõuna-Eesti talurahvamajandus.
- Eesti-Läti piiriala talurahvakaubandus
- Mõniste mõisate ajalugu

Hetkeolukorra analüüs

SWOT analüüs

Muuseumi tugevused	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Terviklik ja esemeterohke talurahva elu-olu kajastav kogu.</i> • <i>Muuseumi kogud on 99 % ulatuses teaduslikult läbi töötatud ja MuIS süsteemi kantud.</i> • Säilinud Eestis ainulaadne, 19. saj. Lõuna-Eesti taluarhitektuuri näide- vanemat tüüpi rehielamu koos selle juurde kuuluva aida ja saunaga. • Algse ruumijaotusega ja heas korras 20. saj. alguse külakaupluse hoone, praegume muuseumi peahoone, koos kõrvalhoonete, aida, keldri ja kuuriga. • Olemas õppehoone õpilastega töötamiseks ja ajutiste näituste eksponeerimiseks. • Ekspositsioon on koostatud avafondi põhimõttel, enamik esemelisi museaale on eksponeeritud. • Töötajatel olemas kogemused suurürituste läbiviimiseks. • Olemas kogemus muuseumitundide, teemapäevade ja õpitubade läbiviimiseks. • Töötajatel on võimekus juhendada ekskursioone ja tegevusi eesti, vene, inglise ja võru keeles. • Kodulehe olemasolu. • Muuseumi tegevus on tihti kajastatud kohalikus meedias. • Olemas sisuline koostöö teiste muuseumidega. • Olemas hea koostöö kohaliku kogukonna ja ettevõtetega.
Muuseumi nõrkused	<ul style="list-style-type: none"> • Kaugus linnadest ja magistraalteedest. • Kaugus suure atraktiivsusega turismiobjektidest. • Vähene turustamiskogemus. • Personali vähesus, puudub kogude hoidmise, komplekteerimise ja uurimistööga tegelev töötaja. • Suuresemete hoidla kokkuvarisemisel. • Eksponaathooned ja territoorium on vandalismiohule avatud. • Vähene resurss uute turundusvõimaluste kasutamiseks. • Ruumipuudus, fondihoide pinda vähe
Keskkonna võimalused	<ul style="list-style-type: none"> • Rikkaliku kohaliku pärimuse ja vanade traditsioonidega külakeskkond. • Suur pärandkultuuriobjektide arv, 86 objekti, lähikonnas. • Rikas ja hästi säilinud looduskeskkond, piirkonnas on üle 100 kaitsealuse taime- ja loomaliigi püsiasiurkond. • Ekspositsioonisuunale vastavad hooned ja rajatised muuseumi maa-alal. • Läheduses teised institutsioonid – kool, rahvamaja. • Hea asukoht piiriüleseks koostööks Lätimaa huvigruppidega. • Head partnerid teiste kultuuriasutuste ja ettevõtjate näol.
Keskkonna ohud	<ul style="list-style-type: none"> • Muuseumi kaugel asukoht suurematest maanteedest ja

	<p>keskustest.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Avatud looduskeskond, kahjurid, vandalism, tuleoht. • Maapiirkondade tühjenemine elanikest. • Üldiste kultuurihuvide muutumine. • Võimalikud pöördelised suunamuutused kohaliku poliitikaelu tasandil. • Ebastabiilne olukord muuseumipoliitikas.
--	--

EESMÄRGID JA TEGEVUSED

EESMÄRK 1. Muuseumikogu on temaatiliselt täiuslik, hästi korrastatud ja uurijatele internetis kättesaadav.

Möödik:

- Aastaks 2020 on kõik muuseumikogud sisestatud MuIS-i ID tasemel.
- Kogutakse muuseumi teemast lähtuvat materjali, arvestades senise kogu terviklikkust ja muuseumis läbiviidavaid haridusprogramme.
- Kogud on digiteeritud.
- Kogude hoiutingimused on paranenud.

Jätkuvad tegevused

- Kogude korrashoid ja analüüs.
- Kirjeldatud kogude üleviimine MuIS süsteemi.
- Kogude digiteerimine.
- Plaanikohased korralised inventuurid.

Kogude fondianalüüs valdkondade terviklikkusest lähtudes:

- Talumajapidamise esemete osas;
- Külakaupluse esemete osas;
- Külakäsitöömeistrite töövahendite ja toodete osas;
- KOV asutuste, piirivalve ja raudtee tegevust iseloomustavate säilikutega osas;
- Talurahvamajandust tutvustavate materjalide kogumine.
- Külakaupluse ekspositsiooni materjalide kogumine.
- Kohaliku kogukonna elu-olu käsitleva materjali kogumine.
- Haridusprogrammide läbi viimiseks vajalike materjalide kogumine.

Uued algatused

- Osalemine digihoidla projektis. Digiteeritud kogud on hoiul digihoidlas.
- Ülevaate “70 aastat kogumistööd Mõniste muuseumis“ koostamine 2018. aastaks.

EESMÄRK 2 Ekspositsioon on Lõuna-Eesti talumajandust tutvustav, autentne, tehniliselt heatasemeline ja küllastajasõbralik. Vahetuvad näitused on koostatud ühiskonnas aktuaalsetel teemadel, professionaalsed ja toetuvad senisele kogumis- ja uurimistöele.

Möödikud:

- 19. saj. taluhoonetes on avatud ajastule vastav talu-elu tutvustav ekspositsioon.
- 20. saj. taluhoonetes on avatud Lõuna-Eesti talu-elu majanduse osa iseloomustav ekspositsioon avafondina.
- Külakaupluse hoones on avatud 20. saj. alguse külakaupluse ekspositsioon.
- Igal aastal korraldatakse vähemalt üks vahetuv näitus.

Jätkuvad tegevused:

- Põhiekspositsiooni korrahoid.
- Ajaloolise teabe vahendamiune muuseumi ja külastajaskonna vahel.
- Ajutiste näituste koostamine ja eksoneerimine.
- Külakaupluse ekspositsiooni väljatöötamine.
- Taluelu tutvustavate õppeprogrammide väljatöötamine ja rakendamine.
- Õppeprogrammide läbiviimiseks vajalike taluesemete koopiade valmistamine.
- Ekspositsiooni tutvustavate ekskursioonide korraldamine eesti - ja võõrkeeltes.

Uued algatused

Uurimine

- Eesti-Läti piiriala külakaupluse kaubateede uurimine ja kaardistamine.
- Eesti-Läti piiriala 19. saj. saunatraditsioonide uurimine.

Eksponeerimine

- Külakaupluse kõrvalruumidesse kaupmehe eluruumide ekspositsiooni avamine.
- 20. saj. aguse talu transpordivahendite ekspositsiooni avamine avafondina.

EESMÄRK 3 Muuseumipedagoogika on talurahva identiteeti toetav, elukestvate õppele suunatud ja erinevaid põlvkondi siduv teabevahendus.

Mõõdikud:

- Õppeprogrammides osalejate arv on suurenenud.
- Õppeprogrammides on kaasatud erinevas vanuses sihtgrupid.
- Kogukonna osatähtsus teabe vahendamisel on suurenenud.
- Igal aastal on välja töötatud üks uus talumajandust tutvustav õppeprogramm.

Tegevused

- Püsiekspositsioonil põhinevate muuseumitundide läbiviimine.
- Traditsiooniliste, talumajandust tutvustavate õppeprogrammide uuendamine.
- Rahvakalendri tähtpäevadel põhinevate, Eesti-Läti piiriala talurahva traditsiooniliste tegevuste tutvustamine.
- Koolide õppekavadele vastavate, taluelu tutvustavate õppeprogrammide väljatöötamine ja läbiviimine.

Uued algatused:

- Püsiekspositsiooni külastamisel põhinevate veebirakenduste nn. „nutiradade“ väljatöötamine ja rakendamine.
- Täiskasvanuõppele suunatud õppekavade väljatöötamine ja rakendamine.
- Pärimuskultuuri objektide õpperaja koostamine ja tutvustamine.
- Tavakülastajale suunatud muuseumimeene valmistamise õppetöökoja koostamine ja rakendamine.

EESMÄRK 4 Töötajaskonna motiveerimine, turvalise ja kaasaegse töökeskkonna võimaldamine.

Mõõdikud:

- Muuseumitöö üldine maine on paranenud.
- Töötajaskond hindab kõrgelt oma töökohta ja selle positsiooni ühiskonnas.
- Töökeskkond on turvaline, vaimseid ja füüsilisi võimeid säästvalt rakendav.

- Töövahendid on kaasaegsed, muuseumide ja koostööpartnerite vahelist informatsiooni ristikasutust võimaldavad.
- Kogukond hindab kõrgelt muuseumis tehtavat ja pakub vajadusel nii teabealast kui füüsilist abi muuseumitegevuste läbiviimisel.

Jätkuvad tegevused:

Muuseumi märgatavuse osas:

- Muuseumi tegevustest on võimalik saada ülevaade kodulehe vahendusel.
- Muuseumi kogudest on võimalik saada ülevaade MuIS veebiportaali vahendusel.
- Muuseumi tegevused on kajastatud meediakanalites
- Muuseumi tegevused on kajastatud sotsiaalmeedia võrgustikes.
- Sihtgrppe teavitatakse toimuvatest üritustest otsekontaktide ja postiside kaudu

Turismitegevuse arendamise osas:

- Toimub koostöö kohalikeja maakondlike turismiettevõtetega.
- Toimub koostöö piirkondlike ja rahvusvaheliste turismikorralduslike institutsioonidega.

Töökeskkonna turvalisuse osas:

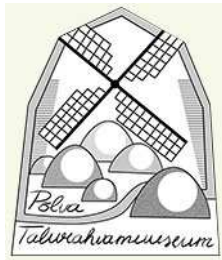
- Töötajad on teadlikud ja instrueeritud tekkida võivatest ohtudest.
- Rakendatakse töötajate tervisele ohutuid seadmeid ja töövõtteid.
- Eriteadmisi nõudvate tööde läbiviimisel kasutatakse sellel alal pädevaid spetsialiste.
- Töötajad on läbinud töötervishoiualase koolituse.

Kaasaegse töökeskkonna osas:

- Vastavalt võimalustele uuendatakse pidevalt muuseumi – ühiskonna vahelisi teabe edastamise programme ja neid võimaldavaid seadmeid.

Uued algatused:

- Vana -Võrumaa muuseumi siduva ühise teabekoridori väljatöötamine.
- Vana-Võrumaa muuseumide ühine turunduskontseptsioon.
- Koostöö viit erinevat taluelu suunda tutvustava Eesti-Läti talumuuseumiga, ühtse turunduspaketi väljatöötamiseks.

Põlva Talurahvamuseum

Hetkeolukord 2016. aastal

Põlva Talurahvamuseum on omanäoline vabaõhumuuseum Lõuna-Eestis, mis asub Karilatsi külas Kõlleste vallas Põlvamaal Postitee ehk vana Tartu-Võru maantee ääres. Muuseumi asukoht suuremate keskuste suhtes on soodne: 12 km Põlvast, 36 km Tartust, 36 km Võrust.

Muuseumi territooriumil paikneb 19 hoonet, millest 12 on ekspositsiooni osad. 13 hoonet on oma algupärasel asukohas. Viiehektarisel maa-alal saab tutvuda endise Karilatsi (Kähri) valla 19. sajandi lõpukümnenditest ja 20. sajandi algusest pärit vallakeskuse, koolitalu ja taluhoonetega, mis annavad ülevaate tolleaegsest külakeskuse elukorraldusest. Karilatsi vald tegutses iseseisva vallana kuni 1939. aasta haldusreformini. Siin on võimalus võrrelda ja tõmmata paralleele tänapäevase elu- ja halduskorraldusega.

Muuseumi õueala ilmestavad eelmise sajandi seitsmekümnendatel aastatel toonase rajooni kooliõpilaste poolt rajatud Põlva maakonna makett, *hollandi* tüüpi tuulik, mesitarude ait, auru- ja rehepeksumasinaid jpt põllutööriistad ning endiseaegsed transpordivahendid. Muuseumis on võimalik vaadelda Kagu-Eestile iseloomuliku loodust, siia on ehitatud mänguväljak koos külakiigega ja piknikuplatsid ning rajatud park, mille puudest olulise osa moodustavad omaaegsete kultuuri- ja ühiskonnategelaste istutatud nimelised puud. Suur territoorium koos mitmekesise ekspositsiooniga pakub muuseumi külastajatele võimaluse siin rahulikult aega veeta, omandada teadmisi, lõõgastuda ja viibida looduskeskkonnas.

Muuseum pakub nii õpilastele kui täiskasvanutele erinevaid hariduslikke programme, millede koostamisel on arvestatud koolide õppeprogrammide vajadusi. Koostatud on muuseumi hariduspoliitika, mis on aluseks muuseumipedagoogika rakendamisel. Internetipõhine õppeprogramm “Karilatsi aeg Miksikeses” nii eesti kui vene keeles on koostatud muuseumi kogude ja ainese alusel.

Aastaringelt pakub muuseum giiditeenust ning nelja hariduslikku programmi (Karilatsi koolitund, kalendritähtpäevad, Põneva pööningu jutud, Tulmest museaalini). Enamik programme viiakse läbi suvehooajal - „Elu rehetares“, maastikumäng, „Vallamajast vaestemajani“, „Ükskord ammu...“ . Programmiga „Muuseum kohvis“ külastatakse talvehooajal Vana-Võromaa koole, lasteaedu ja erinevaid asutusi vastavalt tellimustele.

SWOT analüüs

Muuseumi tugevused

- Terviklik korrastatud ajalooline hoonetekompleks (endine Kähri (Karilatsi) valla keskus ja koolitalu);

- Hooned asuvad oma algupärases asukohas;
- Originaal koolitalu , kooliajalugu .
- Traditsioonilised üritused ja teemapäevad;
- Tugevad, õppekavadega kooskõlas olevad haridus-programmid;
- Muuseumide vaheline koostöö Vana-Võromaa muuseumides;
- Muuseumi hea maine;
- Rahulik looduskeskkond, suur territoorium;
- Muuseumisõprade Seltsi muuseumit toetav tegevus.
- 2/3 esemetest on eksponeeritud.
- sünergia teadusosakonna ja muuseumiosakonna vahel.
- 2/3 töötajatest erialase haridusega;
- hea võimalus rahvusvähemustele pärimuse tutvustamiseks

Muuseumi nõrkused

- Tegevuste hooajaline iseloom;
- Vähene turunduskogemus;
- Piiratud eelarve
- Looduses vähene märgatavus
- Nõrk pikaajaline planeerimine;
- Ebastabiilne keskkond museaalide säilitamisel;
- Vähe ruumi ajutiste näituste pakkumiseks.

Keskkonna võimalused

- Asukoht ajaloolise Postitee ääres, Tartu läheduses;
- turismi valdkonnaga piirkonnas koostöö arendamine;
- Koostöö loodustoodete valmistajatega;
- Partnerlussuhted Eesti Maanteemuuseumi ja Eesti Põllumajandusmuuseumiga.

Keskkonna ohud

- Avalikkuse huvi võimalik langus;
- Konkurents vaba aja veetmise võimaluste pakkumisele;
- Suur muuseumide hulk lähikonnas (Maanteemuuseum, Põllumajandusmuuseum, ERM jt Tartu muuseumid)
- Territoorium mehitatud valveta, piiratud valvesüsteem;
- Loodusõnnetused ja vandalism;
- Biokahjurite rünnakud.

EESMÄRGID JA TEGEVUSED

EESMÄRK 1 Muuseumikogude kättesaadavuse parandamine kõigile huvilistele läbi elektroonilise andmebaasi MuISi. Kogude terviklikust ekspositsiooni täiendamise vajadusi arvestades kooliajaloo ja taluelu valdkonna kogumistöö.

Mõõdikud

- Aastaks 2020 on kõik muuseumikogud sisestatud MuISi ID tasemel;
- Kirjeldamisega esimese tasemini (ID tasemini) tegelevad koguhoidja ja arendusspetsialist (fotokogu).

Tegevused

- **Kogumistöö**

Kogutakse muuseumi teemast lähtuvalt materiaalsed ja vaimset pärandit praeguse Põlvamaa piirides Vana Võrumaa põhjaosas. Kogumistegevuses lähtutakse muuseumi kogu terviklikkusest, olemasolevatest kogudest ja muuseumi haridusprogrammide ning näituste vajadustest ja teemadest.

- **Haridusprogrammid**, mille vajadustest lähtuvalt viiakse läbi kogumistööd:

„Tuli ja valgustus läbi aja“, „Loodusprogramm“, „Suitsusauna programm“, „Pesupesemine“, „Vanaaegseid mahte ja mõõte tutvustav haridusprogramm“.

- **Fotokogu täiendamine** kooli ajaloo ja kaasajaga;

Muuseum teavitab avalikkust vajadusest, saada oma kogudesse kooli ajaloo ja kaasajaga seotud fotomaterjale ja mälestusi. 2016-2020 viiakse läbi kogumisaktsioone kohalikes omavalitsustes kooliajaloo kogumiseks.

- **Koostöö Muinsuskaitseametiga.**

Informatsiooni vahetamine. Muinsuskaitseameti Lõuna-Eesti Järelevalveosakonna

- **Koostöö süvendamine teiste muuseumidega.**

Ühisosa leidmine ja koostöö parendamine piirkonna teiste muuseumidega.

Uued algatused:

- 2016. aastal - Vana-Võrumaa kooliajaloo jäädvustamine. Koolide hetkeseisu jäädvustatakse läbi fotode.
- 2017. aastal- Põlva valla ajalooliste hoonete ja Kõllest ning Vastse-Kuuste valla talude hetkeseisu jäädvustamine. Valminud fotodest koostatakse näitus märkimaks ära vabariigi aastapäeva.
- Muuseum osaleb digihoidla projektis. Digiteeritud kogud on hoiul digihoidlas.

EESMÄRK 2 Ekspositsioon on mitmekesine ja hariv ning vahetuvad- ja rändnäitused lähtuvad muuseumi teemast.

Mõõdikud:

- **Igal aastal korraldatakse vähemalt üks vahetuv näitus.**

Näitusteks kasutatakse endist õpetajate tuba koolimajas. Olustikku sobivaid näitusi on suvehooajal võimalik lisaks paigutada tuulikusse (laastumaalid, käsitöö lauamaalid, fotod jne) või rahvamajja (suured paneelid tekstiga, fotod jne).

- **Igal aastal antakse välja vähemalt üks trükis.**

Muuseumil on oma traditsiooniline väljaanne „Karilatsi Kajastused“. Sarjas on ilmunud 5 trükist.

2017- „Karilatsi Kajastused VI“, alapealkirjaga „Karilatsi Algkool ajast aega“, tutvustab kooli ajalugu erinevatel aegadel. Samuti on siia koondatud seoses uue püsinäituse ettevalmistamisega kogutud materjali Karilatsi kooli osa.

2019- „Karilatsi Kajastused VII“

Tegevused:

- **Uurimistöö.**

Uurimistegevus toimub muuseumis näituste, haridusprogrammide, trükiste ja kodulehe tarbeks.

2016 - 2017- ettevalmistav töö avatava uue püsinäituse „Karjalapse koolilood“ tarbeks.

- **Vahetuvate näituste korraldamine.**

Näitused:

2016- „Lembit Verlini maalid“. Lembit Verlin on maalinud Karilatsi loodust ja siinseid talusid.

2017- Elu Karilatsi vallas enne ja nüüd.

2018- EV 100, Põlva muutumine ajas.

2019- Põlva maakonna väärivad väärtused.

Muuseumi rajamisest möödub 40 aastat.

- **Rändnäituste pakkumine.**

Uus näitus:

2016-Vanda Juhansoo maaalitud lilled.

Näitus asub ringlema 2016. aasta talvel ja sellega märgitakse ära 50 aasta möödumist tema surmast.

Olemaolevad näitused:

1. Elu kahes vallas

Tutvustab elu Karilatsi vallas võrdlevalt kahel iseseisvusperioodil;

2. Igal talul oma nägu, igal vallal oma tegu.

Tutvustab Põlvamaal elavaid tegusaid peresid.

Rändnäitusi pakub muuseum raamatukogudele, kultuurimajadele, vallavalitsustele ja teistele soovijatele.

- **Virtuaalnäitused kodulehel.**

2017- kooliajalugu tutvustav näitus.

Uued algatused

- Lõuna-Eesti maaelu erineb suurel määral muu Eestiga võrreldes. Siin on suhteliselt palju loodust säästva põllundusega tegelevaid talusid. Uurimistöö tulemusena saadakse virtuaalne näitus, mis annab ülevaate kolhooside lagunemise järgselt tekkinud ettevõtlusest.
- Osalemine maakonna koduuriijate tegevuses.

EESMÄRK 3 Muuseumipedagoogika valdkonna eesmärk on kaasaegsete ja mitmekülgsede ning ekspositsioonist tulenevate hariduslike programmide loomine, mis on lõimitud riiklike õppekavadega ning on suurenenud täiskasvanuhariduse osakaal.

Möödikud arengukava perioodiks:

- **Korduvkülastajate arv suureneb igal aastal**

Statistikaameti andmetel on 1/4 korduvkülastajad. Positiivse elamuse saanud külastajad, õpetajad õpilastega, reisikorraldajad, pered, sõpruskonnad, lapsed jne tulevad mitmeid kordi, tellides iga kord erinevaid programme ja üritusi.

2020. aastal on kõigist külastajatest vähemalt pooled korduvkülastajad.

- **Haridusprogrammid on pidevalt kaasajastatud ning seotud näituste ja ekspositsiooniga.**

Igal aastal lisandub vähemalt 1 uus haridusprogramm. Muuseumi külastavate õpilaste hulgas on enamuses Põlva maakonna õpilasi, samuti käib sageli siin õpilasi- Tartu, Võru ja Valga maakonnast. Õpilasgruppe käib üle Eesti. Aastaringselt pakub muuseum peamiselt kaheksat hariduslikku programmi (Karilatsi koolitund, kalendritähtpäevad, Põneva pööningu jutud, Tulmest museaalini, Elu rehetares, maastikumäng, Vallamajast vaestemajani, Ükskord ammu...). Külastushooaja väliselt on võimalus käia muuseumit tutvustamas programmiga Muuseum kohvis.

Tulenevalt nõudlusest pakub muuseum mitmekesiseid haridusprogramme ja -tegevusi kasutades kaasaegseid õppemeetodeid ja -vahendeid

Tegevused

- traditsiooniliste ürituste ja rahvakalendri tähtpäevade korraldamine, võttes arvesse ka külastaja soove ning vajadusi;
- kaasaegsete haridusprogrammide väljatöötamine ja edasiarendamine arvestades koolide õppeprogramme;
- traditsiooniliste ja sissetöötanud haridusprogrammide jätkumine ja uuendamine;
- võru keele laagrite korraldamine (4 laagri vahetust aastas);
- uuest püsinäitusest „Karjalapse koolilood” lähtudes uute haridusprogrammide väljatöötamine;
- kodukoha kultuuriväärtuste tundmaõppimine (Põlvamaa maketi täiendamine õpilastöödega paikkonna kultuuriloolistest objektidest, kodu-uurimuslike tööde kirjutamise võistlused üle aastati koostöös Põlva maavalitsuse ja maakonna haridusasutustega).

Uued algatused:

- Muuseum rakendab lõimimispoliitikat (keelelaagrid, Karilatsi Aeg Miksikeses eesti ja vene keeles, programmid võõrkeeles). Sellega soodustatakse kultuurierinevuste tundmaõppimist.
- ilma giidita külastajale pakkuda legende iseseisvaks tutvumiseks;
- Ilma giidita muuseumi külastavatele peredele pakutakse tutvumiseks kohapärimusest tulenevaid legende.
- kooli ajalugu tutvustavate haridusprogrammide välja töötamine ja pakkumine huvilistele.

EESMÄRK 4 Tulemusliku töö tagamiseks kompetentse töötajaskonna motiveerimine vähemalt senisel võimekuse tasemel ning turvalise ja kaasaegse töökeskkonna võimaldamine.

Mõõdikud arengukava perioodiks:

- Hooajaline töökorraldus on rakendatud.
Külastushooajal kasutatakse põhitöökohaga töötajatele lisaks hooajatöölisi heakorratöödele ja külastajate teenindamisel.

Olulisemad jätkuvad tegevused:

- **Muuseumi märgatavus**
Muuseum on tõhustanud turundustegevust. Kasutusele on võetud päevakohased reklaamvoldikud, eesti, inglise, vene ja läti keeles. Olulisi sündmusi tutvustatakse kohalikus ajalehes „Koit“ ja raadios „Marta“. Muuseumil on konto sotsiaalmeedia võrgustikus *facebook*. Päevakohase info tagamine muuseumi kodulehel. Hariduslike programmide reklaamimine erinevates meediakanalites, otsekontaktid maakonna koolidega: aineseksioonid, õpetajad, huvijuhid, noorsoo-töötajad. Ühisturundus piirkonna ettevõtjate ja asutustega.
- **Turismitegevuse arendamine**
Tegevuse arendamisel on võtmetähtsusega osalemine ühistes turismipakettides. Turismiettevõtjad on valmis tooma gruppe, kui nad saavad piirkonnas rohkem aega veeta. Enam tuleb planeerida ühistegevusi.
- **Ristturundus Vana-Võromaa muuseumide vahel.**
- **Muuseumi sõprade seltsi tegevuse jätkumine ja edasiarendamine.**

Uued algatused:

- **Mainekujundus.**
Töötatakse välja muuseumi tunnuslause ja suveniir.
- **Koostöö teiste muuseumidega.**
Ühiste koolituste, turunduse ja muude taoliste tegevuste planeerimine.
- **Osalemine üle-eestilistel muuseumialastel konkurssidel.**
Kogemuste saamine ja julgus oma ideede ja mõtetega minna väljapoole muuseumit.
Nii muuseumi originaalse suveniiriga, oma näitustega jmt.
- **Muuseumi töö korraldamine lähtudes töö hooajalisest iseloomust.**
Suveperioodil kasutada käsunduslepingu alusel töötajaid lisatööjõuna, katmaks heakorratöid ja klienditeenindust. Anname võimaluse praktika sooritamiseks turismi ja turundust õppijatele.

Vana-Võromaa Kultuurikoda

Hetkeolukord 2016 aastal

Vana Võromaa kultuurikoda tegutseb 1983. a. valminud hoones, mis ehitati varem samal kohal asunud Krümmeri kooli vundamendile. Hoone on suur, suurte püsikuludega, vajab kapitaalremonti, ruumiprogrammi ümbervaatamist ja kaasajastamist. Valminud on hoone kaasajastamise projekt.

Hoone üldpindala 1287 m²,

sellest ajaloolise ekspositsiooniosa hõlmav pind 357 m²

galerii pind 180 m², fondihoidlad 232 m².

Vana-Võromaa kultuurikoja kuulu lisaks kunagine lasteaia suvepaviljon, mida kasutatakse fondihoidlana. Hoone on sobilik puitesemete hoidmiseks kuid suure riskifaktoriga (vandalism, tuleoht).

Vana-Võromaa kultuurikoja ulatuslik, 1984.a. valminud tervet III korrust hõlmav Võromaa ajalugu kronoloogilis-temaatiliselt tutvustav püsiekspositsioon on uuenemisjärgus. Et vähendada laevalgustite tagasipeegeldumist tõstisime kõrgemale suured fotostendid. See annab täiendamisvõimaluse tekstilisele osale. Vahetasime vanad vitriiniklaasid uute kirkaste klaaside vastu ja kaasajastasime valgustust.

Galerii põhirõhk on tutvustada Vana-Võromaaga seotud kunstnike tegemisi. Galeriis on tehtud remont, vahetatud põrandakatted ja paigutatud kaasaegne valgustus. Avarad saalid võimaldavad eksponeerida väga eriilmelisi näitusi.

Personal (seisuga 01.01.2016) – juhataja kt,

peavarahoidja (pearõhk tema töös on kogudega seonduval, tööülesannetes kohustus tegelda ka teiste toimlatega),

galerist,

muuseumipedagoog ning

järelevaataja-kassapidaja ja järelevaataja kelle tööülesannete hulka kuulub ka ruumide koristamine.

Hooned on alates 01.01.2016.a. Riigi Kinnisvara AS omanduses.

Muuseumi tugevused

- Vana-Võromaa kultuurikoja muuseumikogu hõlmab kogu ajaloolist Võrumaad.
- Vana-Võromaa kultuurikoda on emotsionaalset kogemust pakkuv haridusasutus – pedagoogilised programmid on mitmekesised ja seotud käelise tegevusega.
- Kultuurikoja galerii on saavutanud tuntuse Eesti kunstnike seas, see annab võimaluse eksponeerida eriilmelisi isiku ja grupinäitusi.
- Ühistegevuse võimalikkus Vana-Võromaa muuseumide vahel.

Museumi nõrkused

- Töötajate vähesusest tingitud aeglane kogude teaduslik inventeerimine ja digiteerimine, uurimustöö.

- Vananenud püsinäitus
- Piiratud eelarve
- Välihoidla suur turvalisuserisk
- Vähene märgatavus linnaruumis

Keskkonna võimalused

- Siseturismi kasv
- Elukestva õppe tähtsuse kasv
- Parem turundustegevuse ja kommunikatsiooni rakendamine
- Asukoht Võru kesklinnas
- Arenduse ja juurdeehituse võimalus (projekt olemas)
- Parkla rajamise võimalus

Keskkonna ohud

- Meelelahutusvõimaluste pealetung, mis kõik võistlevad inimeste piiratud aja- ja raharessursi pärast
- Elanikkonna vähenemine ja vananemine
- Vandalism

EESMÄRGID JA TEGEVUSED

EESMÄRK 1: Muuseumikogude pidev täiendamine paikkonnaga seotud materjalidega pakub uut informatsiooni ja teadmisi uurijatele, õpilastele ja huvilistele

Mõõdikud:

- Kogumistöö korraldamine vastavalt kogumiskavale
- Kõik museaalid on 2020. a kantud elektroonilisse andmebaasi ID tasemel

Tegevused:

- Jälgida maakonnas toimuvaid arenguid, asutuste ja ettevõtete sulgemisi, ümberkorraldusi hariduselus ja haldusreformist tingitud muutusi, koguda sellega seotud märgilise tähtsusega esemeid.
- Töö efektiivsuse tõstmiseks ühendame kogude inventuuri koos MUiSi sissekannete tegemisega
- Uute digitaliseerimisvõimaluste leidmine (kaasaegsem skanner klaasnegatiivide ja suuremõõtmeliste fotode skaneerimiseks)

Uued algatused:

- Ajutiselt kogudest välja toodud museaalid kirjeldatakse kohe ja kantakse andmebaasi

EESMÄRK 2: Püsiekspositsiooni uuendamine äratab taas huvi ka kohalikus elanikkonnas ja annab põhjalikuma ülevaate paikkonna loost

Mõõdikud

- Ajalooline püsiväljapanek on täienenud uute ekspositsioonilõikudega (võru keel, Kolonn nr.1, lipu lugu).
- Püsinäitus on varustatud uute tekstiosadega ja tekstid on tõlgitud võõrkeeltesse.

Tegevused:

- Koostatud on uute osade ekspositsiooniplaanid ja kujundus

- Koostatud on kaasaegse käsitlusega ülevaatlilikud tekstid erinevatele ajalooperioodidele

Uued algatused:

- Tekstid on tõlgitud võõrkeeltesse (inglise, saksa, vene, läti)
- Ekspositsioonilõigud on täiendatud ruutkoodiga, mis aitavad leida lisateavet antud lõigu kohta
- Võrumaa muusikute ja pillimeistrite tegevust kajastavad ekspositsioonilõigud on helindatud

EESMÄRK 3: Pedagoogilise töö edasiarendamine muudab õppeprotsessi vaheldusrikkamaks ja aitab kaasa õppeaine paremale omandamisele ning annab teadmise, et muuseum on pidevalt muutuv ja uusi teadmisi pakkuv.

Mõõdikud

- Koostöö koolieelsete lasteasutustega ja haridusasutustega on tihenened
- Vanemale koolieale ja täiskasvanutele korraldatud tegevuste arv on suurenenud

Tegevused:

- Ajutiste teemanäituste seotus haridusprogrammidega
- Õppepäevade ja ürituste atraktiivsem läbiviimine
- Kunstinäituste baasil haridusprogrammide läbiviimine põhi- ja gümnaasiumiastme õpilastele

Uued algatused:

- Teemapäevadel ja töötubades taaskasutuse propageerimine ja loovuse rakendamine
- Ühiste ürituste läbiviimine erinevatele põlvkondadele
- Täiskasvanutele mõeldud üritused on käivitunud

EESMÄRK 4: Galerii toob kõrgetasemelise kunsti Võrumaale, tutvustab kunstnikke ja nende loomingut

Mõõdikud:

- Ajutised näitused on kõrgetasemelised, annavad uut teavet ja laiendavad vaataja silmaringi.
- Galerii on Vana-Võromaa elanike ja turistide jaoks koht, kus vaba aega sisukalt veeta.

Tegevused:

- Galeriis korraldatakse vähemalt 10 erinevat kunstinäitust aastas
- Reklaami ja teavitustöö tulemusena jõuab teave laiemate rahvahulkadeni
- Võimalusel kasutada meedia- või turundusspetsialisti abi

Uued algatused:

- 2016.a. Vana-Võromaaaga seotud kunstnike ühisnäitus
- Näituse kataloogi väljaandmine
- Näituste temaatika kõnetab erinevaid huvigruppe

EESMÄRK 5: Organisatsiooni arendamine

Vana-Võromaa Kultuurikoda on hästitoimiv organisatsioon, hea partner kohalikele omavalitsustele, kultuuri- ja haridusasutustele ning Vana-Võromaa väikemuuseumidele (eramuuseumidele). Kultuurikoda hoiab au sees võru keelt, annab hea ülevaate paikkonna aja- ja kultuuriloost, pakub mitmekesiseid haridusprogramme, tegevustubasid, üritusi ja kunstielamusi.

Mõõdikud:

- Küllastajate arvu suurenemine
- Haridusprogrammide, tegevustubade ja ürituste mitmekesisus ja atraktiivsus
- Omatulude kasv

Tegevused:

- Kultuurikoja tegevuse edukam turundus
- Kultuurikoja haridusprogrammid ja tegevustoad jätkavad uute teemade väljatöötamist

Uued algatused:

- Võrukeelsete haridusprogrammide ja õpitubade läbiviimine
- Vabatahtlike kaasamine muuseumi töösse

Arengukava on täiendatud ja ajakohastatud 2016 aasta I poolaastal.
Esitatud Võru Instituudi teadusnõukogule läbivaatamiseks oktoobris 2016.

Rainer Kuuba
Võru Instituudi direktor